

Miquel dels Sants GROS I PUJOL

A PROPÒSIT DE LA BIBLIOTECA PARTICULAR
DE GUILLEM DE TAVERTEI, BISBE DE VIC

Després d'haver tingut greus conflictes amb una part del capítol de la catedral de Vic, Guillem de Tavertet moria al monestir de Sant Pere de Casserres el 21 de novembre del 1233. Uns mesos abans, a Roma, havia renunciat al càrrec episcopal a petició del papa Gregori IX, i consta que a Casserres s'havia fet construir (o almenys pensava a fer-ho) una casa, fora del clos monàstic, entre el ,palacio del vizconde de Cardona' i la ,casa de la sagristia', és a dir, a la part nord de l'església, a l'alçada dels absis, segons el permís que li concedí Bernat, prior del monestir, el 23 de maig del mateix any.¹

En morir, com és lògic, els seus objectes personals de valor -parament episcopal, llibres i diners- quedaren en poder del prior, el qual els retingué perquè segons sembla no féu testament. Això explicaria que el prior els considerés propietat del monestir. Però el seu successor en la seu osonenca, el bisbe sant Bernat Calbó, elegit el dia 10 de setembre del mateix 1233, uns dos mesos abans de la mort del bisbe Guillem, i els canonges ho reclamaren tot, considerant que formava part de l'espoli episcopal i que, per tant, era propietat de la catedral de Vic. La reclamació degué ésser feta aviat, però no s'ha conservat aquest document ni els altres que portaren a la sentència de la repartició dels seus béns mobles entre els dos contendents, dictada per Ramon de la Bisbal, abat de Sant Joan de les Abadesses, i Ramon, abat de Sant Benet de Bages, el 3 de juliol del 1235.² Els jutges havien estat nomenats pel mateix papa Gregori IX, al qual el bisbe i el capítol osonenc i el prior de Casserres havien acudit presentant els respectius drets als béns del bisbe difunt.

1. El document es troba resumit a la *Recopilació dels actes y papers pertanyents a las vendas del priorat y demás oficios del Monestir de Sant Pere de Casserres*, fol. 48v, escrit l'any 1787, actualment conservat a l'Arxiu Comarcal de Vic. Agraeixo aquesta notícia al bon amic Francesc de Rocafiguera.

Sobre les causes que ocasionaren la dimissió del bisbe Guillem de Tavertet, vegeu Anscari M. MUNDÓ, *La renúncia del bisbe de Vic, Guillem de Tavertet (1233) segons la correspondència de Bages i els registres vaticans*, dins «Séptimo Congreso de Historia de la Corona de Aragón», III, Barcelona 1962, 77-95; Paul H. FREDMAN, *Tradició i regeneració a la Catalunya medieval*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes 1965, 217-224; Peter LINEHAN, *A Papal Legation and its Aftermath. Cardinal John of Abbeville in Spain and Portugal, 1228-1229*, dins «A Ennio Cortese», Roma 2001, 236-256. La documentació pontifícia relativa a aquest afer es troba ara en el recull d'Eliseo SÁINZ RIPA, *La documentación pontificia de Gregorio IX (1227-1241)* (Monumenta Hispaniae Vaticana. Sección Registros, XI), Roma, Instituto Español de Historia Eclesiástica 2001, 648 i 616 pp.

2. Aquest document ha estat publicat per Eduard JUNYENT, *Diplomatari de Sant Bernat Calbó, abat de Santes Creus i bisbe de Vic*, Reus 1956, 42-44.

Per aquest text sabem que els monjos de Casserres trobaren en possessió del bisbe unes 330 mas mudines d'or, alguns llibres de dret canònic, de dret civil i alguns llibres bíblics glossats, així com els seus ornaments episcopals, entre els quals figurava la crossa.³ Els jutges papals determinaren que ho havien de repartir entre els dos contendents. Al bisbe i capítol osonenc els assignaren un «Psalterium glossatum et Epistolas Pauli glossatas, libros Salomonis, Ysaïam et Matheum glosatos, et omnes libros iuris civilis cum rationibus civilibus..., exceptis Usaticis». Al monestir, a més de l'esmentat exemplar dels *Usatges*, li foren cedits els «Decretis et Decretalibus et rationibus canonicis universis», amb les 330 mas mudines d'or. El «Breviarium autem officiale, quod fecit scribi», ja havia estat lliurat pel prior de Casserres a Dalmau de Sabassona,⁴ ardiaca de Vic, donació que els jutges accepten, mentre un exemplar de les *Històries Escolàstiques* de Pere Comestor, canonge regular de Sant Víctor de París, quedà en poder dels jutges fins a una adjudicació ulterior. La crossa, en canvi, havia d'ésser lliurada a la catedral de Vic; els altres ornaments no s'esmenten, i això fa pensar que restaren del monestir de Casserres. La sentència segurament només fou dictada per l'abat de Sant Joan de les Abadesses, perquè el de Sant Benet de Bages ni la signà, però degué ésser considerada prou justa perquè ambdues parts l'acceptessin i signessin. No es conserva la segona part de la sentència contenint l'adjudicació del volum de les *Històries Escolàstiques* de Pere Comestor, però, tal com veurem, segurament també fou adjudicat a la catedral de Vic, on encara figura un exemplar d'aquesta obra, amb la corresponent indemnització al monestir de Casserres, potser feta amb diners.

El document ens permet, doncs, de refer la col·lecció de llibres que el bisbe Guillem de Tavertet posseïa en el seu recer de Casserres. Per a identificar el contingut de cada títol hem utilitzat especialment els manuscrits que encara es conserven en la Biblioteca Capitular de Vic, on en gran part anaren a parar en virtut de l'esmentada sentència i on, com ja sabem, sortosament encara es conserven. Les raons que justifiquen les atribucions que proposem seguiran la descripció de les característiques codicològiques més importants d'una vintena de volums íntegres o fragmentaris anteriors a l'any 1233, en què el bisbe Guillem morí. Entre ells, uns quants, malgrat no haver estat esmentats en la sentència, podien haver-li pertangut. Tots ells ens donen una bona idea dels llibres que els canonges de Vic posseïen en retornar de l'estudi de París.

En la descripció codicològica dels manuscrits utilitzem aquesta terminologia:

- Pergamí tipus A: És una mena de pergamí, molt ben treballat, que Mn. Josep Gudiol anomena «pergamí-vitel·la», de tacte avellutat, amb les dues cares gairebé del mateix color, cosa que fa difícil de conèixer

3. Aquesta crossa ara sembla perduda. Devia ésser una de les clàssiques crosses episcopals dels tallers de Llemotges, de coure daurat i amb esmalts.

4. Sobre aquest personatge, vegeu R. GINEBRA, *Economia i societat a la Catalunya interior als inicis de la Baixa Edat Mitjana, Vic 1230-1233*, Vic 1966, 614-615 (Pro manuscrito).

quina és la cara del pèl i quina la de la carn. El procés d'aprimar el pergamí, com és lògic, ocasionà alguns esquinços que segurament foren cosits amb fil de seda, que ara generalment es troba dissolt. És, tal com es pot deduir del manuscrit núm. 15 de la llista que segueix, el tipus de pergamí utilitzat en els tallers de París.

- Pergamí tipus B: Material força gruixut, de tacte llís, en el qual és fàcil de distingir la cara del pèl, que és la més fosca, i la de la carn, més blanca. És normalment utilitzat en els escriptors catalans dels segles IX-XIV.
- Ratllat tipus A: La característica més important d'aquest ratllat és la d'haver estat traçat després d'haver fet els petits forats en els dos marges laterals de cada foli. Així, cada bifoli compta amb quatre columnes de petits forats. Amb aquest sistema s'assegura més bé que les ratlles siguin més regulars pel fet d'ésser més curtes.
- Ratllat de tipus B: Els petits forats previs al ratllat són fets només en els marges externs dels bifolis, de manera que cada foli només compta amb una columna de forats posada al marge dret.

Els volums descrits a continuació són col·locats seguint l'ordre dels títols esmentats en la sentència dels jutges papals de l'any 1235. Fem constar en primer lloc el títol que cada obra té en aquell document i després la descripció dels exemplars de l'Arxiu i de la Biblioteca Episcopal corresponents al dit títol. Aquests són precedits per lletres majúscules, de la A a la K. Segueix, en les lletres L-N, la descripció d'altres volums vigatans amb característiques codicològiques idèntiques a les descrites en primer lloc. Els manuscrits descrits, en canvi, porten numeració àrab seguida de la xifra 1 a la 21. Al final, presentem els arguments que permeten atribuir nou dels exemplars descrits a la biblioteca d'aquell bisbe, i cerquem els camins pels quals els altres poden haver arribat a integrar-se en les col·leccions de la catedral de Vic.

Utilitzem les sigles següents:

GUDIOL, *Catàleg* = Josep GUDIOL I CUNILL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vic*, Barcelona 1934.⁵

PL = *Patrologiae Latinae cursus completus*, París 1844-1864.

RBMA = Fridericus STEGMÜLLER, *Repertorium biblicum Medii Aevi*, I-XI, Madrid 1940-1980.

* * *

5. En fundar-se el museu episcopal, el Capítol de la Catedral de Vic diposità en la institució moltes peces del seu arxiu i tots els manuscrits i incunables de la Biblioteca Capitular, les quals en foren retirades el 1924. Abans d'aquesta data, mossèn Josep Gudiol, quan els volums encara eren en dipòsit al Museu, n'havia elaborat el catàleg, que només fou publicat el 1934, quan l'autor ja havia mort i la localització dels volums era una altra. El responsable de l'edició, Dr. Eduard Junyent, per respecte a l'original i a la persona de Mn. Gudiol, no canvià el títol de l'obra, cosa que ara es presta a confusions.

A. «PSALTERIUM GLOSSATUM»

1. PETRI LOMBARDI EPISCOPI, GLOSSAE CONTINUAE IN PSALMOS

RBMA 6637; PL 191, col. 55-1296

Vic, Arxiu Capitular, ms. 10 (XXXIX).

GUDIOL, *Catàleg*, 32.

Cf. Làmina 1.

Pergamí de tipus A. 216 folis de 435 x 300 mm, distribuïts en 28 quaderns i encarats <><>|<><>. Quaderns numerats amb xifres romanes i reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat de tipus A, fet amb tinta marró clar. Marges primitius. Lletra gòtica primitiva, disposada en dues columnes de 60/64 línies, amb 4 mm de separació i superfície de 260 x 180 mm; la lletra del text bíblic té 4 mm d'alçària i 2 mm la de la glossa. Caplletres més importants de tradició romànica en els ff. 1, 2, 38v, 59v, 77v, 78, 97, 117, 136v, 139v i 158, amb decoració floral i animalons, en blau, vermell, verd, rosat i blanc sobre fons d'or. La B del f. 2 porta l'arbre de Jessè a la part esquerra i en la dreta, dalt, el Pantocràtor, i baix una figura femenina, sense nimbe, que podria representar l'Església. La Q del f. 77v té en el seu interior el rei David tocant l'arpa, i la C del f. 136v, també en el seu interior, la imatge del Pantocràtor. Caplletres secundàries en blau amb decoració floral de color vermell, i en vermell en decoració floral blava. En els marges superiors té, en vermell, els noms dels autors patristics d'on han estat tretes les glosses. Les caplletres que toquen els marges inferiors, de vegades, es desenvolupen en capriciosos filaments de tipus floral, en vermell i blau. El text bíblic esmentat en la glossa és subratllat en vermell. Al final, en el f. 216, hi ha aquest colofó: «Finito Christus rex libro sit benedictus. Explicit liber hymnorum vel soliloquorum de Christo». Enquadernació moderna en post recoberta de paper marró fosc, que simula marbre, i lloc de pell marró clar. No hi ha cap indicació de procedència ni de possessors antics.

Tallers de París, entre els anys 1175-1200. És obra del mateix taller que el ms. 18 (XL), núm. 3 d'aquesta llista, que conté les lletres de sant Pau també glossades per Pere Llombard. Ambdós poden ésser datats en els esmentats anys 1175-1200, perquè les seves caplletres pràcticament són iguals a les del ms. de París, BN lat. 11565, que conté la glossa als Salms de Pere Llombard, lliurat per Guarí, abat de Sant Víctor de París els anys 1172-1193, a Saint-Germain-des-Près.⁶

6. Sobre aquest manuscrit, vegeu W. CAHN, *Romanesque Manuscripts (in France). The Twelfth Century*, vol. 2, Londres 1996, 111. Al vol. 1, làmina 221 de la mateixa obra hi ha reproducció del foli 31v del manuscrit, i a l'obra de Ch. DE HAMEL, *A History of Illuminated Manuscripts*, Londres 2000, làmina 97, l'esmentat foli 3v és reproduït íntegrament i en color.

2. PETRI LOMBARDI EPISCOPI, GLOSSAE CONTINUAE IN
PSALMOS. FRAGMENTUM
RBMA 6637; PL 191, col. 108-112.
Vic, Biblioteca Episcopal, Fragn. XIII/45

Pergamí tipus A. Un foli, que actualment només té 355 x 255 mm, amb els marges superior i inferior quelcom retallats. Ratllat tipus A, fet amb tinta marró clar. Lletra gòtica primitiva, disposada en tres columnes desiguals de 50 línies, separades per 4 mm, que ocupen 255 x 155 mm. El text bíblic ocupa la columna del mig i les glosses les dues altres. La lletra del text bíblic té 4 mm d'alçària i la de la glossa 2 mm. Caplletres del inicis dels versicles dels salms en blau ornamentat amb filaments de color vermell i en vermell amb filaments de color blau. En els marges laterals porta els noms dels autors patristics d'on procedeixen les glosses en tinta de color vermell. El text bíblic esmentat en la glossa és subratllat en vermell. Conté el text dels salms VI, 8 - VII, 3. Procedeix dels relligats de la Biblioteca Episcopal de Vic.

Tallers de París, com el manuscrit anterior, Vic 10(XXXIX), encara que sembla quelcom posterior. Per això pot ésser datat dels anys 1200-1225.

B. «EPISTOLAS PAULI GLOSSATAS»

3. PETRI LOMBARDI EPISCOPI GLOSSA CONTINUA IN OMNES
DIVI PAULI EPISTOLAS
RBMA 6654-6668; PL 191, col. 1297-1696 i PL 192, col. 9-520
Vic, Arxiu Capitular, ms 18(XL).
GUDIOL, *Catàleg*, 37-38.
Cf. Làmina 2.

Pergamí tipus A. 203 ff., 420 x 290 mm, distribuïts en 26 quaderns i encarrats així: <><>|<><>. Reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat tipus A, fet amb tinta marró clar. Marges primitius. Només li manca el primer foli. Lletra gòtica primitiva, disposada en dues columnes de 60/62 ratlles, separades per 4 mm, que ocupen 270 x 185 mm. La lletra del text bíblic té 4 mm d'alçària i la de la glossa 2 mm. Les caplletres més importants, de tradició romànica, són en els ff. 112, 127, 155v i 175, amb decoració floral, testes d'homes, animals i monstres alats, en vermell, verd, rosat i blau, sobre fons d'or. La P del f. 112, de més a més, té la figuració humana d'una mena d'atlant que aguanta la part superior de la lletra. Caplletres secundàries en blau amb decoració vegetal en vermell, i en vermell amb igual decoració, però en blau. En els marges superiors, els títols de les cartes paulines glossades, escrits amb lletres majúscules de color blau i vermell, mentre que en els marges laterals les referències a les fonts

patrístiques utilitzades en la glossa només són escrites amb lletra vermella. Les caplletres que toquen els marges inferiors, de vegades despleguen llargs filaments de tipus floral, en vermell i en blau. El text bíblic esmentat en la glossa és subratllat en vermell. Enquadernació antiga en post recoberta de camussa de color blanc en força mal estat de conservació. No té cap indicació de procedència ni de possessors antics. Però en la cara interna de la tapa posterior hi ha, en lletra de mitjan segle XIII, aquesta anotació: «Magister G. tenebat istum librum pro mille solidis et ad preces A. de [...], Bernardus de Noguera solvit dictos mille solidos auguah[...], vice dicti magistri et debent sibi restitui in festo sancti Michaelis, pro quibus fuerunt sibi assignati illi mille solidos quos debentur de decima de Terraciola». Es podria tractar del mestre Gerard, que l'any 1229 era el titular de l'escola catedralícia de Vic.⁷

Tallers de París, entre els anys 1175-1200. És obra del mateix taller que el ms. 10(XXXIX), n. 1 d'aquesta llista, que conté el *Salteri* també glossat per Pere Llombard. Les raons que han servit per a datar l'altre manuscrit són aplicables a aquest.

4. PETRI LOMBARDI EPISCOPI GLOSSA CONTINUA IN OMNES
DIVI PAULI EPISTOLAS
RBMA 6654-6668; PL 191, col. 1666-1668
Vic, Biblioteca Episcopal, Fragm. XIII/32

Pergamí tipus A. Un foli de 330 x 215 mm, >l. Ratllat fet amb tinta marró clar. El retallat dels marges laterals no permet saber si és de tipus A o B. Sembla que només conserva el marge superior primitiu. Lletra gòtica primitiva disposada en dues columnes de 46 línies, separades per 4 mm, que ocupen 195 x 125 mm; la lletra del text bíblic té 40 mm d'alçària i la de la glossa, 2 mm. Caplletres en blau amb filaments de color vermell. En el marge superior conserva el títol amb lletres majúscules amb colors vermell i blau de la lletra de sant Pau glossada. Els marges conserven d'altres glosses afegides durant la segona meitat del segle XIII. El text bíblic és el de ICor, XIV, 11-21, amb la corresponent glossa. Procedeix dels relligats de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic.

Obra dels tallers de París, dels anys 1200-1225.

7. Sobre el mestre Gerard, vegeu GINEBRA, *Economia i societat...*, 777.

C. «LIBROS SALOMONIS»

5. LIBRI PARABOLARUM, ECCLESIASTES, CANTICORUM ET PROVERBIORUM SALOMONIS CUM GLOSSA ORDINARIA

RBMA 11802/3 i 6, 11803/1 i 6, 11804/10 i 22, i 11805/1 i 4

Vic, Arxiu Capítular, ms. 13(LIV).

GUDIOL, *Catàleg*, 34.

Cf. Làmina 3.

Pergamí tipus A. 128 folis de 325 x 215 mm, distribuïts en 17 quaderns i encarats així: <><>|<><>. Quaderns numerats amb xifres romanes de color negre; reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat de tipus A, amb tinta marró clar. Marges primitius. Lleta gòtica primitiva, disposada en dues o tres columnes desiguals, de 48 línies separades per 4 mm, que ocupen 195 x 115 mm. El text bíblic ocupa la columna del mig i la seva lletra té 4 mm d'alçària, la de la glossa 2 mm. Caplletres més importants als ff. 1, 77v i 99v, amb motius vegetals i animalons i una testa humana en l'esmentat f. 99v, de color blau, verd, vermell, morat, rosat i blanc, sobre fons d'or. Caplletres secundàries en blau i vermell. Calderons en blau i vermell. Conté al f. 1 el text de la Bíblia Vulgata per a les *Parabole Salomonis filii David*, precedit pel pròleg de sant Jeroni, «Iungat epistola quos iungit sacerdotium» (RBMA 457), i seguit de la glossa marginal, «Parabole Salomonis secundum hebraicam veritatem» (RBMA 11802/3) i de la glossa interlinear «Pacificus. A natura. A fortuna» (RBMA 11802/6). Als ff. 57-57v, s'enceta el text bíblic de l'*Eclesiastès*, precedit dels pròlegs «Gregorius quo modo» (RBMA 461) i «Memini me hoc ferme» (RBMA 462), i de la glossa marginal «Iheronimus. Verba ecclesiastes. Tribus nominibus» (RBMA 11803/1), i acompanyat de la glossa intelinear «Concionatoris. Paterna dignitas» (RBMA 11803/6). Després, al f. 77, comença, en la versió de la *Vulgata*, el llibre del *Càntic dels càntics*, precedit dels pròlegs «Salomon, id est pacificus» (RBMA 465) i «Si vis ascendere ad canticum» (RBMA 466), i seguit de les glosses, marginal «In mediis precibus exauditus» (RBMA 11804/10), i interlinear «Delectet et certificet humanam» (RBMA 11804/22). Per últim, al f. 100 hi ha el text bíblic dels *Proverbis*, en versió *Vulgata*, amb la prosa marginal «Hunc librum Ieronimus asserit» (RBMA 11805/1), i la glossa interlinear «Non solum facite. Quibus data est potestas» (RBMA 11805/4). Enquadernació antiga en posts cobertes de camussa de color groguenc. El segon foli dels fulls de guarda porta la nota «Parabole Salomonis et alii libri eius», en lletra de mitjan segle XIII.

Tallers de París, vers 1175-1200

D. «YSAIAM»

6. PROPHETIA ISAIAE CUM GLOSSA ORDINARIA

RBMA 11807/4, 11 i 17

Vic, Arxiu Capitular, ms. 14(XCI).

GUDIOL, *Catàleg*, 34.

Cf. Làmina 4.

Pergamí tipus A. 160 ff., distribuïts en 20 quaderns. Els ff. 1-144, quaderns 1-18, amiden 250 x 175 mm; els ff. 145-152, quaderns 19, 265 x 175 mm, i els ff. 153-160, que és l'últim quadern, només 240 x 175 mm. Els folis són enquadrats així: <><>|<><>. Els quaderns són numerats en xifres romanes i porten reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat tipus A, amb tinta marró clar. Marges primitius. Lletra gòtica primitiva, disposada en dues o tres columnes de 40 línies, separades per 4 mm, que ocupen 160 x 100 mm; la lletra del text bíblic té 3 mm d'alçària, la de la glossa 2. El text bíblic ocupa la columna del centre. Caplletres més importants en els ff. 1 i 3, amb decoració floral i animals, en color blau, vermell, rosat i blanc sobre fons d'or. Caplletres secundàries en blau i vermell. Conté el text d'*Isaïes*, de la *Vulgata*, precedit del pròleg «Nemo cum prophetas» (RBMA 482), la glossa «Nemo potest me Isaiam» (RBMA 11807/4) del pròleg, la glossa marginal «Isaias interpretatur salvator» (RBMA 11803/11) i la glossa interlinear «Verecunde de se quasi de alio» (RBMA 1180/17). En la part superior del foli 1 trobem «Sancti Spiritus adsit nobis gratia» en lletra del mateix copista del manuscrit, i «Ysaies glosat» en lletra del segle XIV. Enquadernació antiga en post i llom de cuir de color negre.

Obra dels tallers de París, escrita vers 1175-1200.

E. «MATHEUM»

7. EVANGELIUM SECUNDUM MATHEUM CUM GLOSSA ORDINARIA

RBMA 11827/6 i 18

Vic, Arxiu Capitular, ms. 16(XC).

GUDIOL, *Catàleg*, 36

Cf. Làmina 5.

Pergamí tipus A. 139 ff., de 260 x 175 mm, distribuïts en 18 quaderns i encadrats així: <><>|<><>. Ratllat de tipus A, fet en tinta de color marró clar. Marges primitius. Els quaderns són numerats en xifres romanes i porten reclams amb els primers mots del foli següent. Lletra gòtica primitiva disposada en dues o tres columnes de 40 línies, separades per 4 mm, que ocupen 165 x 105 mm. La lletra

del text bíblic té 3 mm d'alçària, la de la glossa, 2 mm. Caplletres més importants, de tradició romànica, als ff. 2 i 35, amb decoració floral i animalons, en blau, vermell, verd, rosat i blanc, sobre fons d'or. Letres secundàries en blau amb decoració floral vermella, i en vermell amb decoració blava. Les que toquen els marges inferiors, de vegades es despleguen en filaments de tipus floral de gran bellesa. Conté el text *Vulgata* de l'*Evangelii de sant Mateu*, precedit del pròleg monarquià «Matheus ex Iudea sicut in ordine» (RBMA 591), del pròleg «Matheus cum primo predicasset evangelium» (RBMA 589), la glossa marginal «In principio satis declarat se agere» (RBMA 11827/6) i la glossa interlineal «Liber apotheca grece in qua» (RBMA 11827/18). La cara interna de la primera tapa porta les notes: «Super Matheum» i «Iste liber est ecclesie Vicensis», en lletra de la segona meitat del segle XIII. Enquadernació antiga en post recoberta de camussa color verd.

Tallers de París, vers els anys 1175-1200. És de la mateixa mà del ms. 14(XCI), núm. 6 d'aquesta llista.

F. «OMNES LIBROS IURIS CIVILIS CUM RACIONIBUS CIVILIBUS»

8. PLACENTINI SUMME INSTITUTIONUM ET DE VARIETATE ACTIONUM

Vic, Arxiu Capítular, ms. 156(LXXXII), fol. 1-40v + 235-252v

J. B. PALMIERI, *El còdice 'Summa institutionum Placentini' del Museu Episcopal de Vich*, dins «Butlletí del Centre Excursionista de Vich», 1 (1912-1914), 129-135. GUDIOL, *Catàleg*, 165-166.

Cf. Lámina 6.

Pergamí tipus A. 57 folis, de 270 x 180 mm, disposats en vuit quaderns, i encarats <><>|<><>. Quaderns numerats amb xifres romanes de color marró fosc, i reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat tipus B, amb tinta de color marró clar. Marges primitius. Lletra gòtica primitiva disposada en dues columnes de 44 línies, separades per 4 mm, que ocupen 175 x 110 mm; la lletra té 2 mm d'alçària. Caplletres amb decoració vegetal en blau i vermell. Calderons en blau i vermell. Algunes lletres inicials s'estenen en filaments de tipus vegetal de color blau i vermell, omplint els marges del manuscrit. Rúbriques en vermell. Les *Summe institutionum* ocupen els ff. 1-40 + 235v, i el tractat *De varietate actionum* els ff. 235v-250. Als ff. 250v-252v segueixen notes de tipus canònic sobre els ministeris de l'església, de l'hostiari al prevere. En el marge superior del f. 1, llegim «Hic liber est Sancti Petri Vici», i en el marge inferior del f. 250: «Ego B. de Tavarteto. qui hoc firmo+», ambdues notes amb lletra de mitjan segle XIII. Enquadernació antiga en post recoberta de camussa de color groguenc, amb lлом de cuir marró clar.

Obra dels tallers de París, escrita vers 1200.

9. PLACENTINI SUMMA CODICIS

Vic, Arxiu Capitular, ms. 156(LXXXII), ff. 43-117v.

Bibliografia: la del volum anterior

Pergamí tipus A. 74ff., de 275 x 195 mm, distribuïts en 10 quaderns. Folis encarats així: <><>|<><>. Quaderns numerats amb xifres romanes al marge superior del primer foli del quadern, i reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat tipus B amb tinta de color marró clar. Marges primitius. Lletra gòtica primitiva disposada en dues columnes de 39 línies, separades de 5 mm, que ocupen 205 x 135 mm; la lletra té 2 mm d'alçària. Caplletres en blau i vermell amb decoració floral. La Q inicial del f. 42 no fou dibuixada. Calderons en vermell i blau i ampliacions amb filigrana de tipus vegetal, en color blau i vermell en els marges del manuscrit. Rúbriques en vermell. Enquadernat amb el manuscrit anterior.

Obra dels tallers de París, de vers l'any 1200.

10. FROGERII SUMME SUPER CODICEM IUSTINIANI

Vic, Arxiu Capitular, ms. 156(LXXXII), ff. 118-234v.

Bibliografia: la dels dos volums anteriors.

Cf. Làmina 7.

Pergamí de tipus A. 116 ff., de 280 x 195 mm, distribuïts en 15 quaderns. Col·locació dels folis: <><>|<><>. Quaderns numerats en xifres romanes i reclams amb els primers mots del foli següent. Ratllat tipus B, amb tinta de color marró clar. Marges primitius. Lletra gòtica primitiva col·locada en dues columnes de 200 x 125 mm, de 39 línies, separades per 5 mm. Lletres de 2 mm d'alçària. Caplletres en blau i vermell decorades amb motius vegetals. Rúbriques en vermell. Calderons en blau i vermell i desenvolupaments en filaments de tipus vegetal amb caps d'ocell, en blau i vermell, que ocupen els marges del manuscrit. Enquadernat conjuntament amb els dos manuscrits anteriors.

Obra dels tallers de París, escrita vers l'any 1200.

11. IUSTINIANI IMPERATORIS LEGUM EXCERPTA

Vic, Biblioteca Episcopal, Fragment XV/37.

G. HAENEL, *Iuliani epitome latina novellarum Iustiniani*, Leipzig 1873.

Pergamí tipus A. Restes d'un foli de 360 x 260 (?) mm: >|. Ratllat tipus B, fet en tinta marró clar. Marges primitius. Lletres gòtiques primitives, disposada en dues columnes de 49 línies, separades per 5 mm, que ocupen 245 x 30 (?) mm. La lletra del text té 2 mm d'alçària. A l'envers hi ha una gran I majúscula, en blau, farcida de línies de color vermell, semblant a una espiga. Majúscules secundàries en blau i vermell, rúbriques en vermell. Conté el final de l'*Edictum VIII De Pontici tractus vicario*, 3, 2, 5, seguit de l'inici de la *Novella Constitutio*

CXXVIII *De cultoribus et aliis capitulis*, 1-10, en versions llatines que presenten nombre de variants en relació a la del *Corpus Iuris Civilis Romani*, i en el cas de la *Novella* 128, també en relació al *Iuliani Epitome*, on és la *Novella* 124 (125). Procedeix dels relligats dels volums de la Biblioteca Episcopal de Vic.

Tallers de París, vers l'any 1200. Pertany al mateix taller del manuscrit n. 8 d'aquesta llista, perquè la gran majúscula I anteriorment esmentada és idèntica a la lletra I que aquest manuscrit té al f. 10.

G. «USATICOS»

Per la sentència judicial, aquest volum passà a ésser propietat del monestir de Casserres. Sembla perdut, perquè no es conserva cap manuscrit procedent d'aquest monestir.

H. «DECRETIS»

Molt possiblement era un exemplar del *Decret* de Gracià. També sembla perdut o almenys no identificable.

I. «DECRETALIBUS ET RACIONIBUS CANONICIS DIVERSIS»

Degué ésser una col·lecció de decretals pontifícies anteriors a la de Gregori IX, promulgada el 1234, quan Guillem de Tavertet ja era mort. L'expressió «et rationibus canonicis universis» és paral·lela del «cum rationibus civilibus» de la secció F. No és, doncs, una al·lusió a una obra concreta, ans significa només que tots els llibres de dret canònic s'havien de quedar a Casserres, igual com els de dret civil havien de passar a la catedral de Vic. Aquest volum també sembla desaparegut.

J. «BREVIARIUM AUTEM OFFICIALE»

És un volum que el bisbe havia fet escriure per al seu ús personal, i que el prior de Casserres ja havia lliurat a l'ardiaca Dalmau de Sabassona, voluntat expressada de paraula pel bisbe abans de morir. És difícil de saber amb seguretat a què es re-

ferex aquest títol. D'entrada cal excloure que fos un breviari litúrgic. Crec que més aviat cal pensar en la *Summa de ecclesiasticis officiis* de Joan Beleth, professor parisenc de mitjan segle XII. Encara que no consti, almenys en els manuscrits utilitzats per H. Duteil en l'edició crítica d'aquest tractat de litúrgia, és possible que en algun el mot 'Summa' hagués estat canviat per 'Breviarium'. Si fos així, l'exemplar d'aquesta obra, de Vic, Arx. Cap., ms. 134 (LXXXIV), ff. 1-80, escrit vers l'any 1200 a Vic mateix, ens podria donar una idea de com era aquell volum, si ja no fos el mateix exemplar llegat pel bisbe a l'ardiaca.⁸

Bibliografia: GUDIOL, *Catàleg*, 143-144. Iohannes BELETH, *Summa de ecclesiasticis officiis* (DUTEIL, CC CM 41A, Turnhout, Brepols 1976).

K. «SUPER HISTORIIS SCOLASTICIS»

12. PETRI COMESTORIS HISTORIAE SCHOLASTICAE

RBMA 6543-6565; PL 198, cols. 1052-1722

Vic, Arxiu Capitular, ms. 165(LV).

GUDIOL, *Catàleg*, 171-172.

Cf. Làmina 8.

Pergamí de tipus A. 169 ff., de 315 x 220 mm, distribuïts en 21 quaderns. Col·locació dels folis: <><>|<><>. Els quaderns perderen els reclams i gran part de la numeració en xifres romanes en enquadrar de nou el ms. entorn l'any 1800. Ratllat tipus A, fet amb tinta de color marró clar. Lletres gòtiques primitives, escrita en dues columnes de 50 línies, separades per 4 mm, que ocupen 215 x 150 mm; les lletres són de 2 mm d'alçària. Caplletres més importants als ff. 3 i 73, amb decoració floral i testa d'un home barbut en l'esmentat f. 3, en blau, vermell, verd, rosat i blanc sobre fons d'or. Caplletres secundàries en blau amb decoració floral en vermell, i en vermell amb decoració floral blava, algunes de les quals acabades amb curiosos filaments també de tipus vegetal dibuixats en els marges inferiors. Els títols dels llibres bíblics comentats, escrits amb majúscules blaves i vermelles, es troben en els marges superiors; els inferiors d'alguns folis tenen notes de la mateixa mà dels mss. 15 i 18, mig esborrades. Enquadernació moderna, de vers 1800, de cartó recobert de pergamí.

Obra dels tallers de París d'entre els anys 1175-1200.

8. Curiosament en una edició d'aquest text feta l'any 1672, en apèndix al *Rationale* de Guillem DURAND, porta aquest títol *Divinorum officiorum ac eorumdem brevis explicatio*, on el mot 'brevis' fa pensar en el 'breviarium' de la sentència arbitral de l'any 1235. Cf. G. DURANDI ..., *Rationale divinorum officiorum*, Lugduni 1672, 489. En el testament del canonge Pere de Posa, atorgat l'any 1270, també s'esmenta un «librum etiam Iohannis Beleth et alios libros qui cum eo se tenent», que és lliurat a l'església de Vic, i podria tractar-se del volum fet escriure pel bisbe Guillem. Cf. E. JUNYENT, *Estudis d'història i art (segles IX-XX)*, Vic 2001, 311-315.

L. ALTRES VOLUMS BÍBLICS GLOSSATS

13. LIBRI GENESIS CUM GLOSSA ORDINARIA FRAGMENTUM

RBMA 11718

Vic, Biblioteca Episcopal, Frag. XIII/31

Pergamí tipus A. Tres bifolis de 340 x 240 mm, procedents de dos quaderns diversos. Col·locació dels ff.: < > | < > , < | > . Només el tercer bifoli conserva els marges primitius. Ratllat tipus A amb tinta de color marró clar. Lletre gòtica primitiva, distribuïda en dues o tres columnes desiguals, separades per 4 mm, que contenen 48 línies i ocupen 230 x 145 mm; la lletra del text bíblic és de 4 mm d'alçària, la de la glossa de 2 mm; caplletres en blau amb decoració floral vermella, o en vermell amb decoració floral en blau. Calderons en blau i en vermell. Conté la versió *Vulgata* de *Gen* VIII, 4 – x, 15, xxv, 21-30, i xxvi, 23 – xxvii, 1. Procedeix de relligats dels arxius eclesiàstics de Vic.

Tallers de París, de vers 1200.

14. LIBRI SECUNDI PARALIPOMENON SIVE CHRONICARUM CUM GLOSSA ORDINARIA FRAGMENTUM

RBMA 11794

Vic, Biblioteca Episcopal, Fragm. XIII/44

Pergamí tipus A. Part superior d'un foli, que ara només és de 165 x 175 mm. < | . Ratllat tipus A, en tinta de color maró clar. Lletre gòtica primitiva, distribuïda en dues columnes, que ocupen 145 x 110 mm, separades per 4 mm. La lletra del text bíblic és de 4 mm d'alçària, la de la glossa, de 2. Calderons en vermell. El títol és escrit en el marge superior amb lletra vermella o blava PARALI/POM... II. Text de II *Par* II, 1-7. Procedeix dels relligats dels llibres de la Biblioteca Episcopal de Vic.

Obra dels tallers de París, entre els anys 1200-1225.

15. LIBER IOB CUM GLOSSA ORDINARIA

RBMA 11800/1, 17 i 19

Vic, Arxiu Capitular, ms.8(LXXXI).

GUDIOL, *Catàleg*, 31.

Cf. Làmina 9.

Pergamí tipus A. 140 ff. De 290 x 200 mm, distribuïts en 19 quaderns. Disposició dels ff.: < > < > | < > < > . Quaderns sense numerar, però amb reclams. Ratllat tipus A, amb tinta marró clar. Lletre gòtica primitiva, distribuïda en

dues o tres columnes desiguals, separades per 4 mm, amb el text bíblic en la del mig, de 180 x 135 mm, i 38/41 línies; la lletra del text bíblic té 4 mm d'alçària, la de la glossa, 2. Caplletra al f. 2v, amb decoració floral i animalons, en blau, vermell, rosat i blanc sobre fons d'or. Caplletres secundàries en blau i vermell. Calderons també en blau i vermell. Conté el text, en versió *Vulgata*, del *Llibre de Job*, precedit de la introducció: «Quaedam historiae hic» (RBMA 11800/1), i acompanyat de la glossa marginal «Prius persona apta describitur» (RBMA 11800/17) i de la interlinial: «Quae est terra gentilium» (RBMA 11800/19). Al revers de la tapa del davant hi ha la nota: «R. G. et R. W. impignoraverunt librum istum pro xx solidis parisiensibus in festo Sancti Bartholomei», escrita amb lletra de la segona meitat del segle XII, posteriorment cancel·lada, i en l'envers del foli A, les següents: «Iste liber est ecclesie vicensis pertinencie»; «Iste liber est Fer...?», i «Iste liber est sacristie ad violarium et postea ecclesie vicensis, et est certum quod Ferrarius de Torrentemalo habet duos libros sacriste qui sunt similiter ecclesie et nominantur Evangelia Iohannis et Liber Sententiarum», totes tres en lletra de la primera meitat del segle XIII. En els marges inferiors porta notes mig esborrades de la mateixa mà que els manuscrits n. 12 i 18 de la present llista. Enquadernació antiga de posts recobertes de camussa color groc fosc, amb el llom de cuir marró clar.

Tallers de París, vers 1175-1200. La primera nota ens diu que aquests anys el volum encara era a París o als seus entorns. Les sigles de les dues persones que empenyoraren el volum segurament a algun llibreter són difícils d'interpretar. Podrien ésser les dels dos estudiants que passaven dificultats econòmiques. No sabem si els que l'havien empenyorat el recuperaren. L'única cosa certa és que en la primera meitat del segle XIII, com a garantia d'un violari, passà a mans d'un sagristà de la catedral de Vic, amb els manuscrits de l'*Evangelí de sant Joan* glossat i de les *Sentències* de Pere Lombard, manuscrits n. 18 i 20 d'aquesta llista, i després a les de Ferrer de Torrentmal, que els anys 1230-1233 era hebdomadari de la catedral de Vic.⁹

16. LIBRI IOB CUM GLOSSA ORDINARIA FRAGMENTUM

RBMA 11800

Vic, Biblioteca Episcopal, Fragment XIII/36

Pergamí tipus A. Part dreta d'un foli que actualment només té 310 x 150 mm. >l. Ratllat amb tinta de color marró clar. Lletra gòtica primitiva. Text distribuït en dues columnes que fan 215 x 105 mm, separades per 5 mm, de 45 línies. La lletra del text bíblic és de 4 mm, la de la glossa de 2. Lletres majúscules secundàries en blau i vermell. Només conté el text de *Jb* XXII, 3-18, amb la glossa corresponent. Procedeix dels relligats de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic.

Tallers de París d'entorn l'any 1200-1225.

9. Sobre aquest clergue, vegeu GINEBRA, *Economia i societat...*, 624.

17. LIBRI IOB CUM GLOSSA ORDINARIA FRAGMENTUM

RBMA 11800

Vic, Biblioteca Episcopal, Fragment XIII/40

Pergamí tipus A. Bifoli. Cada foli amida 300 x 220 mm, amb els marges primitius retallats. <|>. Deu ésser el bifoli exterior del quadern. Ratllat de tipus B, amb tinta de color marró clar. Llettra gòtica primitiva ocupant un espai de 220 x 130 mm, distribuïda en dues o tres columnes d'amplària desigual, amb separació de 4 mm. La lletra del text bíblic alça 4 mm, la de la glossa, 2. Calderons en blau i en vermell. Conté el text de *Jb* xxxvii, 23-38, i xxxix, 6-10, amb les glosses corresponents. Procedeix dels relligats de la Biblioteca Episcopal de Vic.

Obra dels tallers de París, de vers els anys 1200-1225.

18. EVANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM CUM GLOSSA ORDINARIA

RBMA 11830/1, 7 i 19

Vic, Arxiu Capitular, ms. 17(XCIX).

GUDIOL, *Catàleg*, 36-37. G. D. HOBSON, *Further Notes on Romanesque Bindings*, dins "The Library", 15 (1935), 161-211. Ch. DE HAMEL, *Glossed Books of the Bible and the Origins of the Paris Bookstrade*, Suffolk 1987, 71-72. J. M. PASSOLA, *Artesanía de la piel: Encuadernaciones en Vich. Siglos XII-XV*, Vic 1968, lám.11 a-d.

Cf. Làmina 10.

Pergamí tipus A. A-C + 103 ff., de 260 x 175 mm, distribuïts en 14 quaderns. Col·locació dels ff.: <><>|<><>. Quaderns numerats amb xifres romanes de color vermell; no hi ha reclams. Ratllat tipus A, amb tinta de color marró clar. Marges primitius. Llettra gòtica primitiva, text de 160 x 100 mm, distribuït en dues o tres columnes de 36 línies separades per 4 mm; la lletra del text bíblic és alta de 4 mm, la de la glossa, de 2. Caplletres més importants en els ff. 1 i 3, amb decoració floral, testes d'animals i animals allargassats, en color blau, verd, gris, marró, rosat i blanc sobre fons d'or. Caplletres secundàries en blau i vermell, i calderons en negre. Conté l'*Evangelium de Sant Joan* en versió *Vulgata*, precedit del pròleg monarquià: «Hic est Iohannes evangelista» (RBMA 624), i de la seva glossa; «Omnibus divine Scripture» (RBMA 11830/1), i acompanyat de la glossa marginal: «In principio, id est, in Patre» (RBMA 11830/7), i de la glossa interlinial: «In Patre, non in Maria inceptit» (RBMA 11830/19). En el marge superior del f. Bv hi ha la nota: «Iste liber est [ecclesie vicensis]», els dos mots darrers, en l'espai raspat del nom del propietari anterior, il·legible; en el mateix marge del f. Cv, nova nota: «Hic liber est [ecclesie vicensis] cum XII Prophetis et Iob et Psalterium quod habet magister W. A.», on 'ecclesie vicensis' substitueix el nom raspat del propietari anterior, il·legible. Ambdues notes

semblen del primer quart del segle XIII, mentre els dos afegits ja són de mitjan d'aquell segle. En els marges inferiors dels folis i en els folis de guarda de coberta i contracoberta hi ha nombroses notes raspades de tipus biblicoteològic, de la mateixa mà que les dels manuscrits nn. 12 i 15. Enquadernació primitiva feta en cuir gravat amb els mateixos ferros que els manuscrits estudiats pel prof. G. D. Hobson i per Ch. De Hamel. Ha estat reproduïda fotogràficament per J. M. Passola.

Tallers de París, vers 1160-1180, segons que hom pot deduir de l'enquadernació. Per dissort, no és possible de conèixer el nom del primer posseïdor perquè quan el manuscrit s'integrà en les col·leccions de la catedral de Vic fou raspat de les notes dels ff. Bv i Cv. Per aquesta darrera nota, però, sabem que junt amb un volum dels textos bíblics dels dotze profetes menors glossats, amb un llibre de Job també glossat, que podria ésser el n. 15 d'aquesta llista, i un saltiri segurament també glossat, havien estat en possessió del mestre W. A., de difícil identificació. Podem, però, suggerir que aquest mestre fos Guillem d'Alvèrnia, nat a Orhac el 1191, canonge a París el 1223, on regí la càtedra de teologia entorn el 1225, i n'esdevingué bisbe el 1228; o Guillem d'Auxerre, ardiaca de Beauvais, també professor de teologia a París, mort entre els anys 1230-1232.

19. EVANGELII SECUNDUM IOHANNEM CUM GLOSSA ORDINARIA FRAGMENTA

RBMA 11830

Vic, Biblioteca Episcopal, Frag. XIII/41

Pergamí tipus A. Cinc fragments pertanyents a tres folis, que actualment tenen uns 250 mm d'amplària. >|, >|, <|. Ratllat segurament de tipus A, tinta de color marró clar. Sembla que només han conservat íntegre el marge superior. Línies separades per 4 mm; lletra gòtica primitiva, text distribuït en dues o tres columnes. La lletra del text bíblic té 4 mm d'alçària, la de la glossa, 3. Lletres majúscules secundàries en blau, ornamentades amb filaments vermells, o en vermell amb filaments blaus. Calderons en blau i vermell. Els marges superiors porten la inscripció IO/NES en majúscules de color blau i vermell. Procedeix dels relligats de la Biblioteca Episcopal de Vic.

Obra dels tallers de París, datable vers els anys 1200-1225.

M. TEOLOGIA

20. MAGISTRI PETRI LOMBARDI SENTENTIARUM LIBRI IV

PL 192, cols. 521-962.

Vic, Arxiu Capitular, ms. 30(LVII).

GUDIOL, *Catàleg*, 49.
Cf. Làmina 11.

Pergamí tipus A. 150 ff., de 310 x 230 mm, distribuïts en 20 quaderns. Col·locació dels ff.: <><>|<><>. La numeració dels quaderns i reclams es perdé en l'enquadernació realitzada entorn el 1800. Ratllat de tipus A, amb tinta de color marró clar. Lletra gòtica primitiva, text distribuït en dues columnes, de 225 x 155 mm, separades per 4 mm, 55 línies; la lletra del text és de 2 mm d'alçària. Cinc grans caplletres en els ff. 3, 46v, 81 i 108, corresponents al pròleg i a l'inici de cada un dels quatre llibres de l'obra, amb decoració de tipus floral, testes humanes i animals, en blau, vermell, verd, marró clar i blanc sobre fons d'or. Caplletres secundàries en blau i decoració floral vermella, i en vermell amb decoració floral blava. Les caplletres que toquen els marges laterals i inferiors de vegades s'allarguen en extensos filaments de tipus vegetal de colors blau i vermell. En el marge superior d'alguns folis és indicat el llibre de les Sentències amb la xifra romana corresponent. Al f. 1 hi ha les notes «Sententie magistri Petri Lombardi parisiensis episcopi» i «Iste liber est ecclesie vicensis» en lletra del segle XIV. Enquadernació moderna en cartó recobert de pergamí de vers el 1800.

Tallers de París entre els anys 1175-1200. Deu ésser el volum esmentat en la nota del manuscrit n. 15 d'aquesta llista.

N. DRET CANÒNIC

21. PANORMIA SIVE COLLECTIO CANONICA IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI

PL 161, cols. 1041-1344

Vic, Arxiu Capitular, ms. 145(XCV).

GUDIOL, *Catàleg*, 154-155, reproducció del f. 1 en la làmina 22.

Cf. Làmina 12.

Pergamí tipus A. 117 folis, de 245 x 165 mm, distribuïts en 16 quaderns. Col·locació dels ff.: <><>|<><>. Quaderns numerats en xifres romanes; no hi ha reclams. Ratllat tipus A, amb tinta de color marró clar. Marges primitius. Lletra gòtica primitiva; text repartit en dues columnes de 165 x 110 mm, separades per 4 mm, amb 36 línies. Lletres de 4 mm d'alçària. Caplletres més importants al f. 1, amb decoració floral i petits lleons, en blau, morat, verd, rosa i blanc sobre fons d'or, i al f. 53 només en vermell i blau. Caplletres secundàries en blau amb filaments de tipus vegetal de color vermell, i en vermell amb decoració també floral de color blau. Rúbriques en vermell, i indicació també en vermell de les diferents parts de l'obra posada al marge superior. Als ff. A-B i

115v-117 hi ha afegitons de tipus jurídic i devocional en lletra de mitjan segle XIII. Al marge superior del foli A trobem la nota: «Liber Ivonis episcopi», amb lletra del segle XIV. Enquadernació moderna de post recoberta amb paper semblant a marbre de color marró fosc, i llom de cuir de marró clar.

Taller de París de vers 1200-1225.

Consideracions finals

L'actual descripció codicològica d'aquesta vintena de manuscrits íntegres o fragmentaris, ara conservats a l'Arxiu i a la Biblioteca Episcopal de Vic, ens ha permès d'identificar un grup de volums força unitari en les seves característiques externes, en la seva datació i àdhuc en llur contingut. S'ha utilitzat en tots ells el mateix tipus de pergamí, que hem anomenat A, el mateix sistema de cosir els esquinços i també, gairebé en tots, el mateix tipus de ratllat, que hem anomenat A. Aquestes característiques són força diferents de les dels materials i dels sistemes emprats en els manuscrits coetanis certament escrits a Catalunya. Tots ells presenten encara, pràcticament, el mateix tipus de lletra gòtica primitiva, i les seves caplletres, totes de tradició estilística romànica, s'assemblen moltíssim pel fet d'utilitzar idèntics sistemes florals i zoomòrfics amb la mateixa gran riquesa cromàtica, i també sempre sobre fons d'or. Són, almenys tipològicament, producte dels tallers de París, i foren escrits entre els anys 1150 i 1225. En els tipus de lletra que utilitzen sembla també que s'hi pot seguir un progrés vers formes més gotitzants sense, però, arribar als models de la segona meitat del segle XIII.

Entre ells, com és lògic, deu haver-hi els volums del bisbe Guillem de Tarteret, propietat de la catedral de Vic després de la sentència arbitral dictada el 1235. Si no tots, almenys algun. Cal, però, tenir present que cap d'ells no porta senyals externs d'haver-li pertangut, cosa que inevitablement origina incertesa en les atribucions que proposem. Malgrat tot, sembla evident que ja d'entrada cal assignar-li els volums núms. 1 i 3 de l'anterior llista, que contenen les *Glosses del bisbe Pere Llombard als Salm i a les Cartes de sant Pau*. Són dos manuscrits de gran format, de més de 400 mm d'alçada, pràcticament iguals i força luxosos, datables entre els anys 1175-1200. Encara que en la sentència no s'expliciti que les dues glosses són les de Pere Llombard, les seves obres ja s'havien imposat al final del segle XII tant per la seva categoria sobre les glosses anteriors als mateixos llibres bíblics, que es fa difícil de creure que entorn del 1200 el bisbe Guillem no les utilitzés. La presència de dos altres exemplars d'ambdues obres -núms. 2 i 4- ara fragmentàries, en les col·leccions de la Biblioteca Episcopal i de l'Arxiu de la Cúria Fumada osonenca, no s'oposa pas a aquesta identificació, perquè ambdues ja són còpies més tardanes, del primer quart del segle XIII i per la part conservada semblen ésser de menys categoria que els volums íntegres.

Quelcom de semblant es pot dir dels tres altres manuscrits de la llista –els nùms. 5, 6 i 7–, que contenen les *Glosses* als llibres bíblics atribuïts al rei *Salomó*, a les *profecies d'Isaïes* i a l'*Evangelí de sant Mateu*. Són volums de format més reduït, ja que el primer té uns 320 mm d'alçada i els altres dos només uns 260 mm. És com si en esmentat-los en la sentència, hom hagués començat pels volums de format més gran, com són les obres de Pere Llombard, que també són els més valuosos, i després hagués passat al volum de format mitjà, que és el de les glosses a les obres del rei Salomó, deixant per al final els altres dos que contenen les glosses a *Isaïes* i a l'*Evangelí de Mateu*, que són els més reduïts. Cap dels tres, com ja hem dit, porta senyals d'haver pertangut al bisbe, però la seva presència, fins avui dia, a l'Arxiu Capitular de Vic, junt amb els dos grans volums de Pere Llombard, permet d'assignar-los-hi amb una certa seguretat. Tots tres són, certament, d'origen parisenc i també datables dels anys 1175-1200. Més aviat faria estrany que els cinc volums osonencs que responen als títols de la sentència, no formessin part de l'espoli episcopal del bisbe Guillem de Taverdet, sobretot si hom té present que ni en els fons conservats, ni en els inventaris antics no consta que la catedral mai hagi posseït altres volums amb el mateix contingut pertanyents als anys 1175-1225.

Aquell bisbe segurament hauria adquirit els cinc volums quan encara era estudiant. De família benestant, molt jove, potser entorn els deu anys, el 1181 havia estat lliurat pels seus pares Pelegrí i Saurina, senyors de Taverdet,¹⁰ a la canònica osonenca per esdevenir-ne canonge. Fou elegit bisbe de Vic el 1194, encara força jove, quan el bisbe Ramon de Castellterçol passà a ésser metropolità de Tarragona.¹¹ No sabem on cursà estudis superiors ni si s'interessava més per la teologia o pel dret. Si els hagués seguit a París, s'explicaria molt bé que amb d'altres volums hagués comprat els llibres que ens ocupen als llibreters d'aquella ciutat. I com que no presenten senyals d'haver pertangut a d'altres persones, podem fins i tot pensar que els féu escriure per al seu ús personal.

La sentència és més imprecisa en parlar dels llibres de dret civil que el nostre bisbe tenia a Casserres i que els jutges atribuïren a la catedral de Vic. Entre ells segurament hi havia els tres volums descrits anteriorment –nùms. 8, 9 i 10–, que ara es troben relligats en un sol volum, el ms. 156(LXXXII). Tots tres procedeixen d'un mateix taller parisenc, diferent, però, dels tallers dels cinc manuscrits anteriors perquè tenen el ratllat diferent, el del tipus B. El seu pergami és de qualitat inferior. Pels tipus de lletra i de caplletres semblen quelcom posteriors, encara que datables d'entorn el 1200. Com que contenen alguns dels primers comentaris europeus a l'antic dret civil romà, permeten d'intuir que el bisbe cercava d'estar al dia en aquestes matèries. La signatura d'un tal Bernat de Taverdet en el foli 250 del ms. nùm. 8 no serveix per a provar que el volum hagués pertangut al bisbe o al seu entorn familiar, perquè aquesta signatura no passa d'ésser una simple *'probatio pennae'* sense context.

10. J. L. MONCADA, *Episcopologio de Vich*, vol. I, Vic 1891, 500.

11. *Ibidem*, 518

També li hauria pogut pertànyer el volum núm. 11, que conté texts legislatius de l'emperador Justinià, en concret dues de les seves lleis; però no consta que aquest foli formés part de cap obra concreta del dret civil romà. Per això l'hem anomenada *Excerpta*, esperant de poder identificar el títol de l'obra. Com que tampoc no sabem de quin volum de la Biblioteca Episcopal procedeix, és impossible de seguir el seu itinerari fins a integrar-se en les col·leccions bibliogràfiques osonenques.

L'afecció i l'interès del bisbe Guillem pel dret civil és confirmat per la presència d'un exemplar dels *Usatges de Barcelona* en la seva biblioteca. Aquest volum i els dos següents, que segurament són el *Decret de Gracià* i un exemplar de les decretals pontifícies anterior a la recopilació definitiva, feta per sant Ramon de Penafort per encàrrec del papa Gregori IX, i publicada el 1234, quan el bisbe ja havia mort, li devien ésser de gran utilitat per a poder intervenir en els tribunals civils i eclesiàstics, cosa que el càrrec episcopal li imposava. Aquests tres manuscrits quedaren a Sant Pere de Casserres i, segons que sembla, s'han perdut.

En tractar del *Breviarium autem officiale*, ja hem esmentat la dificultat que hi ha a identificar el contingut del volum. També, però, hem suggerit que podria haver-se tractat de la *Summa de ecclesiasticis officiis*, més tard anomenat *Rationale*. Si hagués estat aquesta obra de Joan Belet, s'explicaria molt bé que el bisbe l'hagués feta copiar a Vic mateix per al seu ús personal, amb la finalitat de conèixer més bé el sentit dels ritus litúrgics que havia de presidir i oficiar i, a més, tenir material per a la predicació, especialment en els dies de festa grossa. També ja hem indicat que, com que el prior de Casserres l'havia lliurat a l'ardiaca de Vic, Dalmau de Savassona, no hauria estat gens estrany que aquest volum hagués acabat integrant-se en la biblioteca de la catedral i fos l'actual manuscrit 134(LXXXIV) de l'Arxiu Capitular.

L'últim volum esmentat en la sentència arbitral són les *Històries escolàstiques* de Pere de Troyes, també anomenat el 'Comestor' i el 'Manducator' (de llibres, s'ha d'entendre), que visqué en els anys 1100-1179 i que, abans de fer-se canonge regular de Sant Víctor de París, havia estat canceller i professor a l'escola catedralícia de Nôtre-Dame. És el volum que en el primer acte de la sentència quedà sense adjudicació i que després també passà a la catedral de Vic, on encara es conserva. Les raons adduïdes en la identificació dels primers volums amb els corresponents manuscrits de l'actual Arxiu Capitular de Vic, semblen també vàlides per a veure en el manuscrit vigatà 165(LV) el volum que havia pertangut al bisbe Guillem.

En total eren tretze volums, un dels quals passà a mans de l'ardiaca Dalmau de Savassona, mentre nou s'integraren en la biblioteca de la catedral de Vic on, segons que sembla, encara es conserven, mentre els altres tres romasos a Casserres s'haurien perdut, essent particularment de doldre la pèrdua de l'exemplar dels *Usaticos*, car en devia presentar una configuració molt primitiva.

En la llista hem esmentat nou manuscrits més de l'Arxiu Capitular i de la Biblioteca Episcopal, que presenten les mateixes característiques que els tretze anteriors, els quals, si no pertangueren al bisbe Guillem, almenys ens mostren

el tipus de llibre que els clergues i canonges de Vic seguiren adquirint de forma directa o indirecta en els tallers de París, sobretot després del 1229, quan el mateix bisbe Guillem i el capítol catedral, en compliment de les constitucions del Concili Provincial de Lleida del mateix any, decidiren d'assegurar-los-hi les distribucions canòniques durant tres anys, si anaven a estudiar París o a Bolonya.¹²

Aquests volums tampoc no porten notes que els relacionin directament amb els canonges osonencs, però en presenten algunes d'altre tipus, que permeten de posar-los en relació entre ells en tres grups. Així, a l'exemplar de l'evangeli de la glossa de sant Joan (núm. 18), hi ha la nota del f. Cv, que el relaciona, quan encara era a París, amb un exemplar dels dotze profetes menors, amb un llibre de Job i amb un saltiri, llibres que en aquell moment eren en poder del mestre W. A., que, tal com hem suggerit, podria tractar-se del mestre Guillem d'Alvèrnia o del mestre Guillem d'Auxerre, ambdós professors de teologia a París. Encara que la nota no digui explícitament que eren llibres bíblics glossats, cal pensar que ho eren, tal com ho és el volum que conté la nota, i això també permet de suggerir que el llibre de Job, esmentat en la nota, podria ésser l'exemplar n. 15 de la llista.

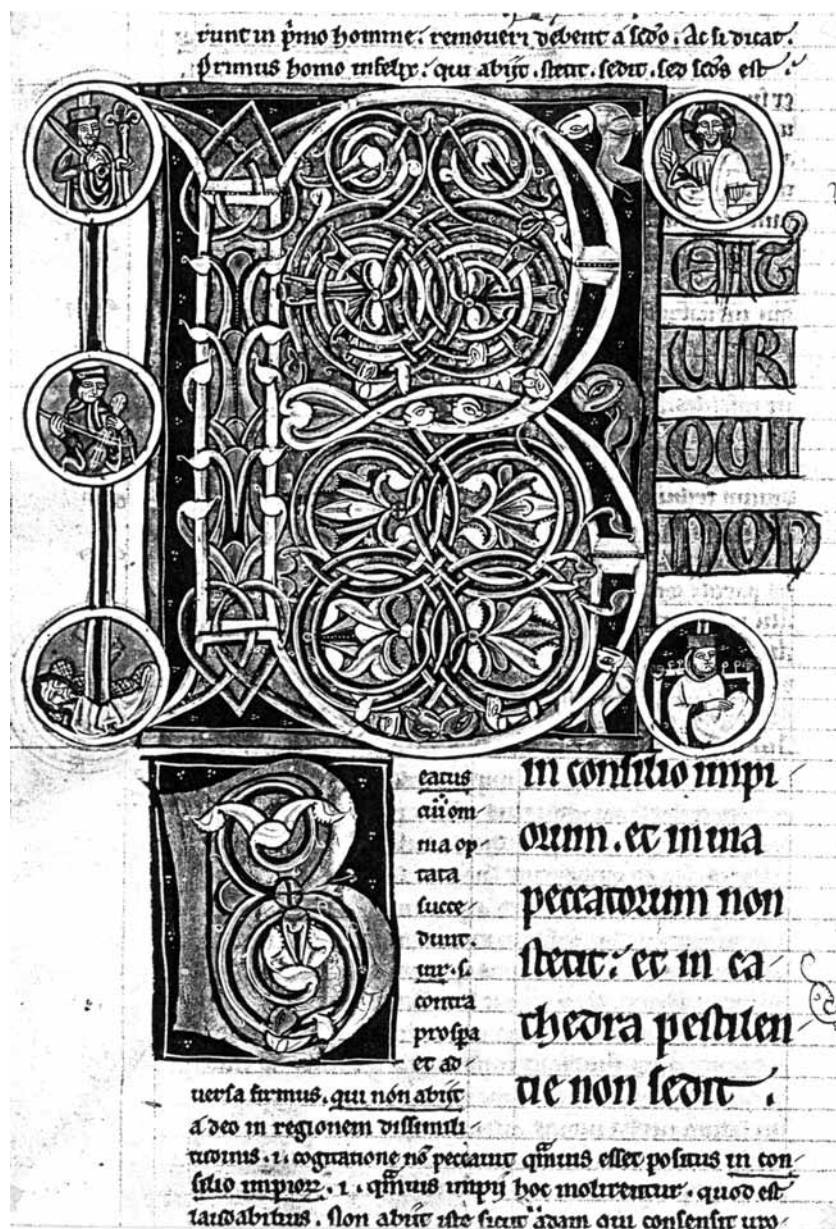
Un altre punt de relació entre alguns d'aquests volums ens és donat per una nota que l'esmentat llibre de Job té al foli A, on s'explica que aquest volum passà a ésser propietat de la sagristia de la catedral de Vic com a garantia d'un violari, que després fou propietat de la mateixa catedral i que, a més, Ferrer de Torrentmal el tingué en préstec junt amb un exemplar de l'evangeli de sant Joan glossat i amb un exemplar del llibre de les *Sentències* de Pere Llombard, que deuen ésser els manuscrits nn. 18 i 20 de la llista anterior. És de doldre que no hi fos escrit el nom de l'amo del manuscrit de *Job*, que l'oferí com a capital del violari. No obstant això, la nota és important perquè ens mostra que els tres manuscrits ja eren de la catedral segurament el primer terç del segle XIII, en vida, doncs, del bisbe Guillem de Taverdet.

En descriure'ls, també hem fet observar que els manuscrits presenten en els marges notes de tipus biblicoteològic, generalment mig esborrades, però encara parcialment legibles. Són els manuscrits nn. 12, 15 i 18. Són totes de la mateixa mà i mostren que en un moment donat tots tres devien ésser propietat d'una mateixa persona o institució, que per desgràcia ens és desconeguda, la qual els degué vendre al mercat de llibres de París, els 'bouquinistes' de l'època. El llibreter que els adquirí n'esborrà les notes, passant-hi un drap o una esponja humida, a fi de poder tornar a vendre'ls directament o a través d'altres persones als clergues que els portaren a Vic.¹³

12. *Ibidem*, 572.

13. El *Digestum iuris civilis*, manuscrit de Vic, Arx. Capit., ms. 155(XVIII), també presenta en els marges notes força semblants a les d'aquests tres manuscrits, però aparentment de mà diversa. És un manuscrit bolonyès de la segona meitat del segle XIII, que ja porta la glossa d'Accursi, mort l'any 1263. Cf. GUDIOL, *Catàleg...*, 164-165.

Ulteriors estudis potser permetran d'identificar per mitjà de quines persones tots aquests volums passaren a formar part, junt amb els de l'espoli episcopal de Guillem de Tavertet, de la Biblioteca de la catedral de Vic, la qual, tal com hem intentat demostrar, els ha conservat diligentment, perquè són un dels seus principals tresors.

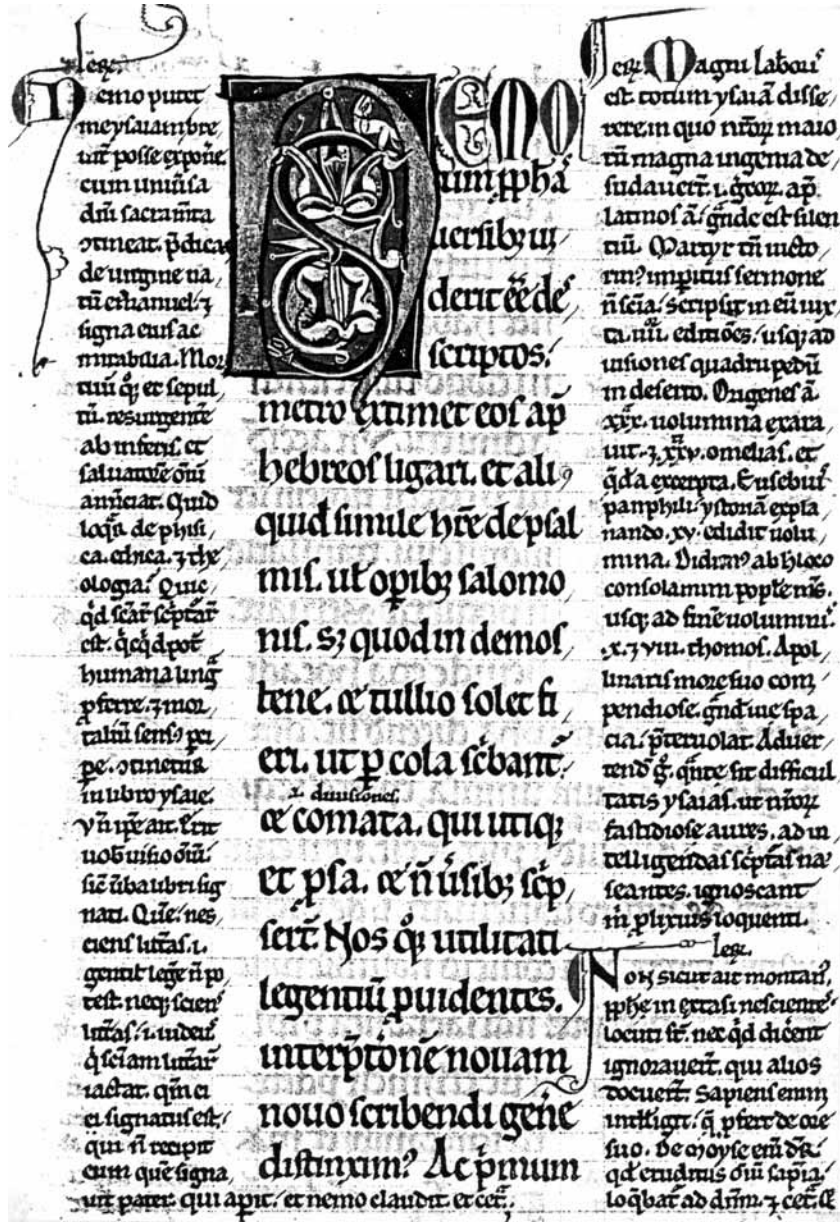
1. PETRI LOMBARDI EPISCOPI,
GLOSSAE CONTINVAE IN PSALMOS
Vic, Arxiu Capítular, ms. 10(XXXIX), fol. 2

eam nō ēē tenenda: post xpm. qz nō solum nō pficit ad
iusticiā et salutē: sed etiā obficit. Tandē: cōmendat eu-
uanglīm et fidem xpi. qd sufficit ad salutē. Premittis
autē salutacionē: p̄ ul cōmendat p̄sonā suam dicens.

Aulus ap̄ls non e-
lectus uel missus
ab hoībz. s. ab ana-
ma ut quidā dice-
bant. uel ab alijs
ut quidā ab ap̄lis electi et
missi fuerūt. et a iudeis
pseudo ap̄li. neqz consti-
tuit p̄ hoīem purū sed p̄
Ihm xpm et deū patrem
i. a deo patre constituit ē.
p̄ filiū qui ē. saluator et
reg. Non ḡ cōstituit est deo:
a quo p̄ filiū electus est:
et missus. ut dicitur in des-
tructione legit. Imponebat
enī illi: qd deo cōtra p̄dicaret.
eo qd legē a deo datā destrueret. Hec ita. neqz consti-
tuit p̄ hoīem xpm. i. p̄ xpm ex parte hoīem. i. morta-
lem: sed p̄ eum iam ihm. i. ex omī parte imortalem
iam suscitātū. qui nō ut hō uolūtū hoīes sed totū hō-

Aulus ap̄ls nō
ab hominibz
electus. neqz p̄
hominē sed p̄
Ihm xpm et de-
um patrem q̄
suscitauit eū
a mortuis. et
qui mecum sc̄
omīs fr̄es ecclē-
sijs galatię.
Gr̄a uobis et
pax a deo pa-
tre n̄ro et dño
Iesu xpo. ;

6. PROPHEZIA ISAIÆ CUM GLOSSA ORDINARIA

Vic, Arxiu Capítular, ms. 14(XCI), fol. 1

nouū spūali. et ut
q; unū et idē aue
tor ostenditur.

Item da. filij abrahā.
ordo p̄p̄ter. ne p̄mi
so abrahā. gnatio
nis. regno intrūpe
tur. horū duoz sp̄a
lū dā filius. q; un
p̄m̄ inē patarchā.
alter. inter reges. ad
quos sc̄a est de xp̄o
p̄missio. ut iudeis
xp̄m ex lege uenit
rū ap̄ter. in quo
uiderēt uaticinia
impleri.

Item xp̄i. ut p̄ regi
am et sacerdotale
p̄sonam. natura
di. 7 hoīū monstrat.
olū ih̄c. rector. ty
p̄ic. tunc cēcia
ut. sc̄dm qd̄ deū
potens. saluare. 7
nom̄ officij. n̄ na
ture. q; unctus est
in sc̄dōtē. ad in
terpellandū p̄ nob.
qui b̄n̄ in t̄am p̄
missiois induat.

Item p̄missū est.
in semine tuo be
nedicent om̄i gen
tes. et xp̄c est sem
illud. In hoc gen
tes q̄runt b̄ndic.

Item p̄ncipio
facti decla
rat. se agē
de huma
nitate xp̄i.
cum mei
piar a car
nali gene
tione.

Item
Apotheca
gr̄ce. in q̄
om̄ni a
nima. qd̄
necesse h̄t
inueniat.

Generatio singulari.
quū multa p̄ ordinē repli
cent. quū xp̄i t̄m̄ gnatio
querunt. p̄t̄ qm̄ ceteri hic
inducuntur. n̄ d̄m̄ā. p̄o
t̄m̄ narrare gnationē. qd̄
impossibile est. ut ysaia a
it. generōtē et q̄ enarra
bit. s; humana. quū et h̄
ex magna parte sit menar
rabit. s; illa tota menarra
bit ē. q; et si d̄r filij a patre
gentis. t̄i qualit̄. nec ap̄tē.
nec p̄p̄a nouit. nec arḡtē.

Item xp̄i. i. saluatoris. n̄ p̄ di
tuit. qd̄ fuit adā. xp̄c ip̄c
est. qui et messias. Ideo hoc
nom̄ine uindictur iudeoz
infidelitas. qui messiam.
i. regē suū. n̄ d̄m̄ uenisse
ariolant. hunc ū cē xp̄m.
consequēt sic p̄bat eugl̄i
ta qm̄ hic ē qui de pat̄r
char. 7 regū stirpe p̄uenit.
de uirgine mirabilis ē edit.
sicut esse fuit p̄missus.

Mat̄hs gnationē descen
tendo cōputat. q; huma
nitate ostend. p̄ qm̄ d̄s ad ho
mines descendit. lucas ac
cendendo referent forma
sac̄m̄ ap̄t. A baso enī in
cipient. usq; ad d̄m̄ ascēd.
ostendens baptizatos ascē
dē. ad h̄ ut sint filij d̄i.

Mat̄hs ponit genuit. 7 n̄.
generali. sc̄dm̄ ut ille re

7. EVANGELIUM SECUNDUM MATHEUM
CUM GLOSSA ORDINARIA
Vic, Arxiu Capitular, ms. 16(XC), fol. 2

ab eo allegata rabu dice appellant re
 pbata. certe si inim appellatione pōlēt
 uocet ad quartam. se rite pōt excusa
 re. ¶ Item si quis habens duas uocetur
 ad al' duas. si appareat ad quam pmo
 sit nominat' illam admittet. ab alia se
 excusabit. ¶ Si non appareat. uocat'
 chget. ¶ Et. ff. e. l. si quis. dua. ¶ Item
 pcedum tutele innumum pcedit ad
 excusandum. ¶ Et. ff. d. nup. l. si qui.
 pfecte aut spēs. ut. d. uctu. r. duo li
 bi. l. duo libi. r. due argle. non pōt ex
 cusationē. s. c. q. anuo. tu. ¶ In tu
 ma sciendum ē quia sponsus quoq;
 a tutela cury ue sponse. se pōt excusa
 re. ¶ Et ingenius si excusabit ut h
 bi tutelam non gerat nisi p p m m
 am hominum pcuria fiat. ¶ Et. ff.
 e. ¶ Cetera adhuc. r. pmentia. ex. c.
 summa quam feci. diligens lector
 aduertat de suspectis tutorib' r. curatorib'.
Que suspectis tutorib' r. curatoribus
 nullū solum ponimus. quia hi sus
 pecti sunt qui. r. cury ue m m m m
 redimunt. i. q. r. am m m emunt.
 ¶ Hi sunt non ab similes m m m m
 pceptores. qui pecuniis dant. p cibul
 oblati scolares emunt. Talibus in qua
 ptualib' pmo r. deceptorib' si michi
 scolares credunt. nullatenus credet.
 Suspectissimi enim sunt qui opus sua
 ingerunt. Debent enim scolares scē
 reuolue. r. m m m m sua dice hi pcepto
 res cur nos rogant aut p nos. aut
 p se. Propt nos m m m m. quia nos
 amplius non uident. nec genus nō
 trum cognouit. R. el m. q. r. p se.
 Et si p se non sunt dōdē. immo tā
 quam deceptores. r. p dōdē. sunt ui
 tandi. ¶ Expleat libi p x. i. ad v. s.
 In fine libi sedā de remum dūsi me. r. l.

Appetito u se copit v a
 ratur. supior libro d' p m m m expo
 mus modo uideamus de reb' r. c.
 Propar ad fid. quod gestit quia
 pienti animo nō latet festina
 r. illico diuidit r. dicit rerum a
 sunt in patimomo alie sunt ex
 patimomum. Verum quia q;
 mag' res omnis distingunt. uocē
 melius apitur. ideo rerum omni
 um. multiplex anob. diuisio fu
 ciatur. Et quidē rerum omni
 alie sunt corporee. alie in corpe
 ¶ Item alie sunt humane. al.
 diuine. ¶ Item rerum omni
 alie sunt commune. alie. pu. a.
 uniuersitatis. alie nullius. alie si
 singulorum. ¶ Hac diuisiōne
 sequamur. In p m m m tam illud sci
 ē quia. publicum h' d' r. quasi pop
 am. r. omnium p p m m. i. qd' adu f
 omnium hominum. ¶ Alia p
 dicit quod ē in p m m m omni
 p p m m. ¶ Al. pu. appellat' quod ē
 tum in usu populi ut uia. pu. i.
 marcus. ¶ Item hoc uerbum nu
 lantur hic accipit. i. ita ut non
 m b m m. nec uniuersitatis. nē hom
 nec sit. l' in usu omnium animar
 um. l' dum taxat hominum. l' qu
 lib: uniuersitatum. ¶ Al' h' d' m
 d' n' nullius. ea que non sunt ma
 nus homini domini. ¶ Cora d'
 summa. r. maria omnium animar
 tum. ratione quorundam y f u u r
 bibēdi. r. abluēdi. ¶ Cetera sunt.
 nitione aliorum usum. i. tantū
 hominum. ut nauigandi r. p s c a
 ¶ Iura quoq; similit' sunt r. cō
 r. pu. i. tantum hominum puta
 r. h' d' f e r a f i c e n t u r r. m u o l u e r a

El ordinariā e qm qsq: hē n suo noie s. Attius.
 ut q mādaturū accep. In q distat iuridicō a
 foro. Nā iuridicōe metim. q' ex p'fessioe solū
 ut iuridicō magist' hē. Nā n metim loco. quia
 qmdu magist' hē. uāq: hē eos cogē pot.
 foro ū metimur sēp ex loco. ū dī opetēs for. a. ū
 domiciliū hē. In h' ouciunt qz iuridicō ex lo
 co mādū accep. ut dī de p'fide q' q' aut i p'ū
 ria cur' ē potitū hē. ouciunt qz unū palco
 ponit. Silt for. alio cōe i p'ū. alio simpliū.
 cōe i p'ū ū rōā. Simpliū. alio ordinariū
 ut in p'ūtia q' domiciliū h' me. alio ex ordi
 nariū. ut ē inur. ducit ad p'ūtia aliam.
 ut de cā app' n' p'ūtia agnoscat. Qm impr
 me pupillū i uis. miserabilis agnoscat.
 ūa q' dīa p'lois i iudice p'ū i loc. p'ū
 p'missum ē curāe. i ad cōm iudice effugere
 ū pupillū i iudice. i uis. i miserabilis p. dīc
 qm i c. Nā pupillū i uis. i miserabilis p' s' cō
 uciunt si uolūt n' cogunt p'ūtia suā curāe. i
 ad ūm iudiciū p'ūre. s' phorelet p'ūtia
 ad ūlāy. i n' m' ad uis. ūa ūit cogat ad ū
 s' ū in ad uis. ūa ūit cogat ad ū
 ūa for. q' r' d' h' n' c. V de cōmib; agi opt.
 opetēs rōe cōm. n' opetēs dīc ū de cōmib; agi
 opt. Nā ū de cōm agi optet. ū cōm omittū

10. FROGERII SUMME SUPER CODICEM IUSTINIANI
 Vic, Arxiu Capitulat, ms. 156(LXXXII), fol. 133v

Altimums suppositum que p factum quito a no-
 bis sit facientiu. infirmat. Prima: plamae. Se-
 cunda: acuae. Tercia: suauor. a fundamento.
 loquenti lumeni pncipiu. Imo ab ipius fun-
 damenti pncipio eo iuuante qui omnium pn-
 ceptus est et pncipiuq. De creatione empirie
 H pncipio erat uerbu. i. et. iij. elemen-
 et uerbum erat pncipium. in quo co-
 et per qd: pater creauit mundu. Mundus
 quatuor modis dicitur. qndoq: empirieum ce-
 lum mundus dicitur. p sui mundumam. qn-
 doq: sensilis mundus. qui a grecis pan. a lati-
 nis omie dicitur est. q: phylosophus empirieum
 no cognouit. qndoq: sola regio sublanaris
 mundus dicitur. quia hec sola atantia nob
 nota habet. de qua pnceps mundi hui etced
 foras. Qndoq: homo mundus dicitur. quia in
 se totu mundi ymagine replentur. Sicut. a
 dno omis creatura dicitur est. et grecis ipsum
 mltosmum. i. minore mundu uocat. Empi-
 reum autem sensilem mundu. et sublanarem
 regione creauit ds. i. de nichilo fecit. hoiem u
 creauit. i. plamauit. De creatione g illor tri-
 um. inquit legis lator. In pncipio creauit
 ds celum et terram. celum. i. continent. i. coenau.
 i. celu empirieum. et angelica natura. terram.
 materia omnium corpum. i. iij. elementa. i. mu-
 dum sensilem ex his constant. Quidam intelli-
 gunt celum. supiores partes mundi sensilis.

creaturarum ce-
 curas pncipio
 facti est: sum
 noietur celu.
 tu dñe terram s
 celu. Hanc cre-

Sicut q
 culos apio sta-
 mea solem ic-
 erit. qd no fa-
 si multa acris
 se me et so-
 uolaret. qua
 neam tmsuol-
 si uetum expl-
 pe aduam pus
 sic pus tmsu-
 aerem q est si
 al tmsuol q
 oceanu. et ca-

Terra aut
 Quacua. i.
 dralis ad huc
 uacua ornata
 abissi. cano
 abissum uoe-
 re. Sicut. et gr
 dicitur est tene

Timent dñm. Salomon
 qui timi dñm nich negli-
 git recedent a malo. Item
 salomon. qui inuio offendet
 multa bona pder.;

Mosi. filij conuiuia fac-
 iunt. qd singlè uirtutes.
 iuxta pprum modu. me-
 tem pascunt in die suo. qd
 quicqz pnam hñ illumina-
 nem. Alium diem hñ sapien-
 tia. alium intellectu sic. re-
 Sapunt multi eñna. hea
 intelligo nequente. Sapia
 g ut die suo pascit dum de
 eñnoy spe. i. certitudine me-
 tem reficit. Intellectuol suo.
 dum de actiois. cor illustat
 consiliu suo. dum rōne iplet
 phibent eē pceptem. fortitu-
 do. sua dum confidentiam
 eē adūsa trepidanti dat. Sca-
 ignorantiam pellit. pietas.
 opa mñe docet. Timor. dñi
 mentem pmit. ne despecta
 bz supbiat. spe futuroy ofor-
 tat. Inuicem pascunt. qd alia
 alij suffragat. sine q. una
 qd ualde destruet. Omne e
 sapia. si intellectu caret. In-
 uicē e intellectu sine sapia.
 si omi sine ea actiois. ueniat

Que est terra
 gentium. ad lactem iob.
 qui boni mñe malot fuit
 ut iob. in sodomit. Sic ihu
 mñe spmal. sic amica mñe. fi.

In terra huius no-
 mine iob. erat
 uir ille simplex
 rectus. ac times-
 timus. dñm. recedens a
 malo. Natiqz
 fuit ei. vii. filij. 7

Spiritu persona
 cubitat. quat
 eius dicatur.
 posse uincere.

Hec e uirtu-
 tem columbe. e
 perit instruat
 simplicitas ten-
 spe incolumba
 parit. qd plen-
 mansuetudin-
 curas deseru-
 e mala. zelo
 mñe accendit.

Job dicitur
 qui dolore t-
 tant. huius e
 etiam g hui-
 .i. uida ofili-
 dita. vñ. say
 Ego in ofili-
 Simplex u-
 p uirtute. u-
 dmem. 7 p n-
 dine iusticia
 m. S. p homi-
 utriqz serua-
 dñm. vñ reple-
 timor dñi. 7
 qd malo. si q
 suat. si a m-

15. LIBER IOB CUM GLOSSA ORDINARIA
 Vic, Arxiu Capítular, ms.8(LXXXI), fol. 2v

<p> <i>q. d. n. d. r.</i> <i>ab officio.</i> <i>calderone.</i> <i>u. d. l. i. e.</i> <i>g. m. d. u.</i> <i>o. d. e. d. r.</i> </p>	<p> Omni- diuine scripture paginis euangium excellit. Qu. u. lex 7 p. h. e. finitum p. dicunt hoc com- pletum dicit euang- gium. Int. u. p. s. a. euangioz. sc. p. r. e. s. ioh. s. em. i. n. d. i. uinoz. m. i. s. t. i. o. z. p. f. u. n. d. i. t. a. r. e. Q. u. a. t. e. m. p. o. r. e. d. n. i. c. e. a. s. c. e. n. s. i. o. n. i. s. p. a. n. n. o. s. l. x. o. u. b. u. d. i. a. b. s. q. a. m. i. n. e. l. o. s. c. r. i. b. e. n. d. u. s. i. s. q. a. d. u. l. t. i. m. a. d. o. m. i. n. i. c. a. i. n. p. d. i. c. a. t. i. t. p. r. a. s. o. c. c. i. s. d. o. m. i. n. i. a. t. i. o. e. p. m. i. t. t. e. r. e. n. e. r. u. a. d. e. e. x. i. l. i. o. r. e. d. i. s. s. e. t. e. p. b. e. s. i. m. c. o. n. p. u. l. s. i. s. a. b. e. p. i. a. s. i. e. d. e. w. e. t. n. a. p. a. t. r. i. d. i. u. i. n. i. t. a. t. e. s. i. n. i. s. e. p. s. i. t. a. d. i. s. i. s. h. e. t. i. c. o. s. q. u. i. e. o. a. b. s. e. n. t. e. i. n. e. l. e. c. t. a. l. q. u. i. r. u. p. e. r. a. t. q. u. i. x. p. m. a. n. m. a. r. i. a. f. u. i. s. s. e. n. e. g. a. b. a. n. t. v. n. i. n. i. t. o. u. n. i. f. i. c. a. t. i. o. a. r. a. l. i. u. i. n. a. q. u. e. </p>	<p> Hec est ioh. euan- <small>Secce officio. f. d. i. c. a. n. e.</small> gelista unus ex discipul. di. qu. go a do electus <small>q. d. u. e. n. d. u. e. l. e. g. i. t.</small> e. q. denupcy <small>no. d. i. p. e. n. s. i. d. e. n. a. e. n. t. i. u. s.</small> uolentem nu- be. uocauit ds. cui uinginita- tis hoc dupl. ex testimoniu datur. i. euanglio. <small>q. d. e. e. u. n. i.</small> q. 7 p. cetens di- <small>p. d.</small> lectus a do dr. </p>	<p> a. u. i. b. 7. s. o. l. i. t. e. a. d. i. o. s. u. r. e. u. b. a. n. t. u. m. i. n. b. i. a. s. p. i. c. i. t. l. e. u. q. u. i. p. e. e. u. g. l. i. s. t. e. q. u. i. p. a. l. e. e. n. a. t. u. i. t. a. t. e. m. 7. t. p. a. l. i. a. e. i. f. a. c. t. a. q. u. e. g. e. s. s. i. t. i. n. h. o. i. e. s. u. s. t. i. c. i. e. n. t. e. x. p. o. n. i. t. 7. d. e. d. i. u. i. n. i. t. a. t. e. p. a. u. c. a. d. i. c. u. n. t. q. u. i. a. i. a. l. i. a. g. e. s. s. i. b. i. l. i. a. e. d. n. o. a. m. b. u. l. a. n. t. i. c. i. a. h. i. c. a. u. t. p. a. u. c. a. d. e. t. e. p. a. l. i. b. i. e. i. g. e. s. s. i. t. e. d. i. s. s. e. r. e. n. t. s. d. i. u. i. n. i. t. a. t. i. p. o. t. e. n. t. i. a. s. u. b. l. i. m. i. e. x. e. m. p. l. a. n. t. e. d. n. o. a. d. c. e. l. u. u. o. l. a. t. Q. u. i. s. u. p. p. e. c. c. d. n. i. i. n. e. n. a. r. e. u. b. u. n. t. c. e. l. e. s. t. i. s. s. a. p. i. e. h. a. u. s. t. i. c. e. c. c. i. l. e. x. c. e. l. l. e. n. t. i. u. s. d. e. i. p. o. d. n. i. c. i. p. e. c. c. a. t. i. s. f. o. n. t. e. p. o. t. a. n. t. l. e. g. a. t. s. i. q. u. i. d. t. u. e. u. g. l. i. s. t. a. t. e. u. a. g. l. i. a. 7. a. p. p. r. o. b. a. u. a. t. f. i. d. e. m. e. o. r. 7. u. i. t. a. t. e. i. n. q. u. i. b. u. s. u. i. d. e. d. e. e. s. t. a. l. i. q. g. e. s. t. a. r. u. r. e. r. u. h. i. s. t. o. r. i. e. 7. e. a. m. a. x. i. e. q. d. d. n. i. g. e. s. s. i. t. p. m. o. p. d. i. c. a. t. i. o. n. i. s. s. u. e. t. p. n. l. a. n. g. i. o. h. e. b. a. p. t. i. s. t. a. c. l. a. u. d. e. a. t. u. r. i. c. a. r. e. h. e. c. q. q. o. b. m. i. s. s. a. a. b. u. l. s. e. b. i. t. i. o. h. e. q. f. e. c. i. t. t. h. e. a. n. g. i. o. h. e. t. i. d. e. t. s. m. a. r. i. e. d. i. u. i. n. i. t. a. t. e. e. 7. m. i. s. t. e. r. i. u. i. n. u. a. t. i. s. o. i. n. d. a. r. e. c. u. r. a. u. t. Q. u. e. l. s. i. q. d. a. l. i. q. a. u. a. g. l. i. s. t. e. d. e. a. 7. s. c. a. d. n. i. t. p. a. l. i. a. q. a. d. i. n. f. o. r. m. a. n. d. o. s. m. o. r. e. s. u. i. t. e. p. l. e. n. t. i. s. m. a. r. i. m. e. u. a. l. e. n. t. c. o. p. i. o. s. i. u. s. p. s. e. c. u. m. e. i. r. e. a. </p>
---	--	--	---

18. EVANGELIUM SECUNDUM IOHANNEM
 CUM GLOSSA ORDINARIA
 Vic, Arxiu Capítular, ms. 17(XCIX), fol. 1

Inapit liber tertius de incarnatione uerbi . ;

plenitudo temporis ut ait ap[osto]l[us] : multo deus filium suum factum de muliere. factum sub lege. ut eos qui sub lege erant redimeret in adoptione filiorum. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratie quod ab aduentu saluatoris exoritur superius. hoc est tempus misericordie et amoris benignitatis in quo gratia et uitalis per ipsum christum facta est. gratia per caritatem impletur. quod in lege percipiebatur. uitalis per ipsius aduentum exhibetur. atque proficitur humane redemptionis sponso facta ab antiquo filio qui nullus est. ipsa incarnatio. eo enim nullus est. quod in forma hominis multo apparuit uisibiliter. de quo super dictum est sufficienter. Quod filius diligenter uis carnem assumpserit non patet etiam annotans. nec uel spiritus sanctus est quare filius non pater uel spiritus sanctus est incarnatus. sol namque filius hominem assumpsit. quod ordine congruo atque atque sapientia dei fecit consilio. ut deus qui in sapientia sua multo condidit. sed uis. Omnia in sapientia

spiritus sanctus. qui est a patre nullus est. non spiritus sanctus ut qui erat in diuinitate fieret hominis filius. sine alio in diuinitate et ne totum esset pater et uis in ecclesiastica assumpsit. neque spiritus sanctus nate dei filius. quod ne filius nomen ad aetate filii. Verum quod si ueritate nate et nate. ex homine beatitudine. non appellat nomen nascendo hominis filius. sed quod uis hominem unum filium manentem in diuinitate non consensit. si filius non pater uel si queritur uis pater. spiritus sanctus. incarnatus uel in postero. omni. et posse non a patre quam spiritum. pater uel spiritus sanctus. sed forte aliter dicens cum uita sunt opera et ut pater et spiritus sanctus. qui pater fecit uel spiritus pater et spiritus sanctus. ac o parte et coeter.

nequit plogus paunozime iuonis ue
nabilis carnotensis ep̄i multatoda
distinctione scripturarum castorum
eloquozum facie contentarum:

reglarum partum ex eplis romano
rum pontificum. partum ex gestis
concliozum catholicorum ep̄ozum.
partum ex tractatib; orthodoxorum
patrum. partum ex instructionib;
catholicorum regum. non nullo la
boze in unum corpus adunare cu
raui. ut qui scripta illa. ex quib; ista
excepta sunt. ad manum h̄ie non po
tūt. hinc saltem accipiat quod ad cō
modum cause sue uale p̄pererit.
A fundamento itaq; xp̄iane religio
nis. i. fide inchoant. sic ea que ad
sacramenta eccl̄astica. sic ea que ad
instruendos mores. ut corrigendos
sic ea que ad queq; negotia discem
enda. uel diffinienda p̄tinent. sub
ḡnolib; titulis distincta congeffim.
ut non sit quēnti necesse. totum uo
lumen euoluē. s; tantum titulum
ḡnalem sue questionis congruentē

notare. et ei subtra captula. sine int̄
polatione transcurrē. In quo prudē
tem lectorem p̄monē congruum di
ximus. ut si forte que legit non ad
plenum intellexit. uel sibi inuicem
adūfari existimauit. non statim re
p̄bendat. s; quid scdm̄ rigorem. quid
scdm̄ modatōnem. quid scdm̄ iudi
cium. quid scdm̄ misericordiam dicatur.
diligent̄ attendat. que int̄ se dissen
tite non sentiebat qui dicebat. *Q*
scdm̄ scdm̄ iudicium cantabo ē domine.
et alibi. *V*niūse uie domini misericordia
et uitas. habet enim omnis eccl̄asti
ca disciplina p̄ncipalit̄ hanc inten
tionem. uel omnem edificationem
adūfari sciam xp̄i se erigentem de
struere. uel edificationem dei fidei
uitate. et morum honestate constantē
construere. ut eandem si contamina
ta fuit. penitentie remedijs emunda
re. De mentione diuine pagine
quod omnis boni sit magistra ca
uus edificationis ma *I*ritas.
magistra ē caritas que saluti prime
rum consulens. id p̄cipit alijs fieri.
quod si quisq; uult ab alijs impen
di. Quicumq; ḡ eccl̄asticus doctor. ec
cl̄asticas regulas incipiat aut mo
dat. ut ad regnum caritatis euncta
que de *o*uē uel ex posuit referat.
nec peccat. nec errat. cum saluti pri
morum consulens. ad finem sacrif
instructionib; debitum puenire in
tendat. *U*n̄ dicit beatus augustinus. de
disciplina eccl̄astica t̄nētans. habe

21. PANORMIA SIVE COLLECTIO CANONICA IVONIS
CARNOTENSIS EPISCOPI

Vic, Arxiu Capitular, ms. 145(XCV), fol. 1